

Prolog: Rozpomínání

Titáni
18

**FRIEDRICH
HÖLDERLIN**

Zpožděný solitérní
intelektuál
rozhovor s Petrem
Pithartem
43

**KAREL
HVÍŽDALA**

Slovo úvodem
Petr Pithart:
intelektuál a občan
23

**PETR
HLAVÁČEK**

O tátovi
59

**KLÁRA
KŘÍŽOVÁ**

Drama
v Libici
82

**DAVID
PITHART**

Intelektuál a disident

Student
bez životopisu
93

JÁN
GRONSKÝ

Pithart
osmdesátníkem?
175

JIŘINA
ŠIKLOVÁ

Petrovi
Le Chajim!
102

HELENA A IVAN
KLÍMOVI

Petr Pithart a kniha
(a knihařka)
182

JANA
NÁPRSTKOVÁ

O jedné
dedikaci
108

ZDENĚK
PINC

Milý Petře...
186

TOMÁŠ
VRBA

Paměť
fotografova
130

ANTONÍN ERICH
NOVÝ

Petrovi, přáteli
z časů normalizace
192

JOSEF
KROUTVOR

Přátelství bez
delfského orákula
134

EDA
KRISEOVÁ

Tehdy v podzemí
Laterny magiky
194

Neztratit naději
na zázraky
137

VILÉM
PREČAN

Európan, Čech,
náš priateľ
196

FRANTIŠEK
MIKLOŠKO

Pětkrát
Petr Pithart
157

JIŘÍ
MÜLLER

S Petrom Pithartom
v čase a v priestore
203

JÁN
ČARNOGURSKÝ

V maringotce /
v trabantu...
165

JOSEF
MUNDIL

Politik a intelektuál

Narozeninový
pozdrav
217

PETRUŠKA
ŠUSTROVÁ

Jak jsem potkával
Petra Pitharta
237

MARTIN
BOJAR

Zkřížené cesty
220

JOLYON
NAEGELE

„Můj“ Petr Pithart
245

JAN
KYSĚLA

Pithart v OF
(fotografie
s rozšířenou popiskou)
224

DAGMAR
HOCHOVÁ

Pár vzpomínek
na počátky Senátu
254

JIŘÍ
ŠENKÝŘ

Jedno letmé
setkání
226

TÁŇA
HOLEČKOVÁ

Moje setkávání
s Pithartem
257

JIŘÍ
STODŮLKA

Kancléřem
Petra Pitharta
228

VOJTĚCH
SEDLÁČEK

Krátká paměť občanů
aneb Domácí kafičko
260

JIŘÍ
HAVLÍČEK

Ministrem
v Pithartově vládě
232

JAN
VRBA

Lodivod v českém
politickém moři
263

ARNOŠT
MARKS

Pithartovské reflexe: obrana politiky

Muž, který vidí
spodné prúdy
275

[MARTIN
BÚTORA](#)

Liberální hlava,
konzervativní duše:
O mých setkáváních
s Petrem Pithartem
339

[JIŘÍ
PŘIBÁŇ](#)

Stredoeurópan
vždy v menšine
297

[RUDOLF
CHMEL](#)

O uvázlých idejích
347

[PETR
AGHA](#)

Přemýšlení
o přemýšlení
Petra Pitharta
304

[JAROSLAV
VEIS](#)

Intelektuál, který
dokázal, že to, co psal,
myslel vážně
358

[VOJTĚCH
ŠÍMÍČEK](#)

O smysl
konzervatismu
311

[ALENA
HROMÁDKOVÁ](#)

Petr Pithart a obrana
ústavních hodnot
366

[JAN
WINTR](#)

Smutek křesťanského
konzervativce
318

[JEFIM
FIŠTEJN](#)

Střípky profesní etiky
právníků
377

[TOMÁŠ
FRIEDEL](#)

Hlas politického
rozumu
324

[JIŘÍ
PEHE](#)

Kontinuity
Petra Pitharta
385

[PETR
DRULÁK](#)

Petr Pithart –
obránce politiky
331

[KATEŘINA
ŠÍMÁČKOVÁ](#)

Konzervativce
svého druhu.
Politické myšlení
Petra Pitharta
395

[MATĚJ
METELEC](#)

Civilizace a svoboda

Náš titěrný svět,
naše starost a strach
407

[IVAN M.
HAVEĽ](#)

Přímá a liberální
demokracie
438

[DANIEL
KROUPA](#)

Svoboda a moc,
peníze a právo
411

[JAN
SOKOL](#)

Postkatechistické
většiny a reset
liberální demokracie
450

[VÁCLAV
BĚLOHRADSKÝ](#)

Otevřená
identita Evropy
431

[MIROSLAV
PETŘÍČEK](#)

Šance Evropy
a Evropa jako šance
462

[TOMÁŠ
HALÍK](#)

Češi a jejich dějiny

Ztracená možnost
aneb Existovala
v 19. století
středoevropská
alternativa k ideji
národního státu?
471

**MILOŠ
HAVEKKA**

Co s tím našim
„totalismem“?
poznámky
k aktuálnímu tématu
549

**PETR
FIDELIUS**

Kde jsi byl,
když hřmělo?
561

**RADEK
SCHOVÁNEK**

Střední Evropa
a demokracie
486

**JAN
URBAN**

Rozklad moci KSČ
v listopadu 1989
568

**JAN
RYCHLÍK**

Podivenovy
(české) dějiny
494

**PETR
PLACÁK**

Tenkrát
po devětaosmdesátém
584

**JIŘÍ
SUK**

Československo 1918
aneb Jak se hněte
moderní stát
513

**MICHAL
STEHLÍK**

Česká otázka je
náboženská
595

**MARTIN T.
ZIKMUND**

České „snění“
o Evropě 1948–1989
522

**PETR
HLAVÁČEK**

Sešli jsme se
v Osmašedesátém
542

**JACQUES
RUPNIK**

Demokracie a právní stát

O původu a smyslu
ústavního soudnictví
603

[PAVEL
RYCHETSKÝ](#)

Politické strany
v kontextu
suverenity lidu
628

[TOMÁŠ
HAVEĽ](#)

Petr Pithart a liberální
(ústavní) demokracie
616

[ELIŠKA
WAGNEROVÁ](#)

Účast ve volbách:
právo, či povinnost?
641

[MAREK
ANTOŠ](#)

K obraně politiky
a deliberativnímu
konstitucionalismu
622

[JANA
ONDŘEJKOVÁ](#)

Férovost volební
kampaně a možnost
jejího přezkumu soudy
651

[PETR
MIKEŠ](#)

Politika a občanská společnost

Intelektuálové
a politika
665

**VÁCLAV
ŽÁK**

O jazyku, evropanství
a aktivní hranici
700

**KAREL B.
MÜLLER**

Politolog a politik
ve veřejném prostoru
672

**BLANKA
ŘÍCHOVÁ**

Osudová závislost
demokracie
719

**PAVEL
BRATINKA**

Náš svět ve světle
včerejších předpovědí
684

**MICHAEL
ROMANCOV**

Rekviem
za naši generaci
723

**FEDOR
GÁL**

Nežijeme
ve vzduchoprázdnu
aneb Proč potřebujeme
světoběžníky
692

**MARTIN
SVÁROVSKÝ**

Dialogický intelektuál
v politice
rozhovor
s Romanem Jochem
728

**MARTIN
SOLDÁT**

Epilog: Zítřa to spustíme

Vážený a milý pane
Pitharte...
735

[JANA
STRUNECKÁ](#)

Na bioložku dobrá
775

[PETRA
KRÁLOVCOVÁ](#)

Můj Petr Pithart
739

[LÁSZLÓ
SZIGETI](#)

Cesty na Budeč
s nepřítomným
Petrem Pithartem
777

[JIŘÍ
PEŇÁS](#)

Díky, pane Petře
747

[MILOŠ
VYSTRČIL](#)

... z okna
svého kabinetu
na Právnické fakultě
786

[ANNA VERONIKA
KŘÍŽOVÁ](#)

Na Horňácku
752

[JAN
HORÁLEK](#)

Můj děda
791

[FERDINAND
KŘÍŽ](#)

Zítřa to spustíme...
763

[MARTIN
MYŠIČKA](#)

Deníkový záznam
(5. května 2019)
798

[ANEŽKA
PITHARTOVÁ](#)

S tím vnitřním pnutím
musíte něco dělat!
767

[ANDREA
PROCHÁZKOVÁ](#)

Od Šumavy...
k jižnímu Pacifiku
801

[PROKOP
PITHART](#)

Věřohodný,
i v koloniálu ve Lhotě!
772

[MILOŠ
DOLEŽAL](#)

Choni Hameagel
a jeho vnuci
Pro Petra Pitharta
804

[EFRAIM K.
SIDON](#)

Redakční poznámka
a poděkování
812

Autoři a přispěvatelé
813

DEMOCRACY AND CIVIC VIRTUES
Essays in Honour
of Petr Pithart
823

Jmenný rejstřík
824

Titáni

Není však ještě
čas. Ještě jsou
nepřipoutáni. Božské se netýká
nezúčastněných.

Pak ať počítají
s Delfami. Mezitím nech mne
ve svátečních hodinách
a abych si mohl odpočinout,
na mrtvé
pomyslet. Mnoho zemřelo
vojevůdců ve starých dobách
a krásných žen a básníků
a v nových
mnoho mužů.
Já však jsem sám.

---- a plující na oceán,
ptají se voňavých ostrovů,
kam se poděli?

FRIEDRICH HÖLDERLIN

Neb mnohé se o nich
ve věrných spisech zachovalo
a mnohé v ságách z těch dob.
Mnohé zjevuje bůh.
Neb dlouho již působí
mraky na to, co je dole,
a kořeny zapouští svatá divočina,
jež mnohé chystá.
Ožehavé je bohatství. Neb
nedostává se mu
zpěvu, jenž uvolňuje ducha.
Užíral by se
a byl by sám proti sobě,
neb nikdy nestrpí
zajetí nebeský oheň.

Potěší však
hostina, nebo když ve svátek
se oko zaleskne a perlami
krk dívky.
I válečná hra

---- a alejemi
zahrad řinčí
vzpomínka na bitvu a konejší.
Na štíhlé hrudi
spočívá hukot jezů
dětem hrdinských otců.
Kol mne však bzučí
včela, a kde sedlák
brázdy orá, pění proti světlu
ptáci. Mnozí pomáhají
nebi. Ty vidí
básník. Dobré je druhých se
držet. Neb nikdo život nenese sám.

Když ale zažehnut
 je rušný den
 a na řetězu, který
 k zemi svedl blesk
 v té hodině, jež nese s sebou
 východ,
 nebeská zatřpytí se rosa,
 pak musí i smrtelníci
 pocítit vznešenost.
 Proto stavějí domy
 a pracuje dílna
 a po řekách pluje loď.
 A k výměně si lidé podávají
 navzájem ruce, důmyslné je to
 na zemi a nejsou zbytečně
 jich oči sklopeny.

Cítíte však
 že jest i jiný způsob.
 Neb kde vládne míra,
 i hrubého je třeba,
 k poznání čistého.
 Když ale - - - -
 - - - -
 A do hloubi sahá,
 aby vše oživlo,
 Všehotřas, a domnívají se,
 že nebeštan přichází
 dolů k mrtvým a mocně se
 rozjasňuje
 v bezmezné propasti,
 jež všemu vpaluje svůj cejch.
 Nechtěl bych ale říci,
 že nebeští slábnou,
 když už to kvasí.
 Když ale - - - -
 - - - - a jde to
 - - - -
 na temena otci, aby
 - - - -
 - - - - a pták na nebi mu
 znamení dává. Zázračně
 v hněvu přichází sem.

Příteli Petru Pithartovi,
 neboť patří k těm „smrtelníkům,
 kteří pocítili vznešenost“,
 kteří „pomáhají nebi“
 a něco vědí o „poznání čistého“,
 přeložil Ivan Chvatík

Petr Pithart: intelektuál a občan

PETR HLAVÁČEK

Petr Pithart je osmdesátník! Kdyby... Pokud by se někdo jako Pithart nenarodil v Evropě střední, nýbrž západní, nebyl by spjatý s Československem, ale třeba s Velkou Británií nebo Francií, s největší pravděpodobností by dnes byl členem Sněmovny lordů či Francouzské akademie. Byl by zkrátka především veřejným intelektuálem, angažovaným pozorovatelem a respektovanou společenskou autoritou, patrně nikoliv aktivním politikem. I tak by měl pravděpodobně za sebou kariéru levicového intelektuála či komunisty, který by s věkem a zkušenostmi dozrál v autentického konzervativce. Jenže náš Petr Pithart je Středoevropan spojený s českým politickým národem, s onou částí Evropy a Západu, která byla na několik desetiletí „unesena“ na Východ, do svíravé náruče sovětsko-ruského impéria, aby se pak po svém vymanění vydala na dobrodružnou cestu svobody a demokracie.

I proto se Petr Pithart, který z vlastní vůle ukončil své členství v KSČ, nejprve „ocitl“ v disentu, v jehož rámci zůstal kritickým intelektuálem, a po rozvalu východního impéria a emancipaci jeho československé gubernie pokračoval promyšleně a vášnivě v péči o obec, stal se politikem. Činil

a činí tak vždy vědomě a s důrazem na sókratovskou (a patočkovskou) péči o duši, jejímž plodem je vědění o vlastní nedostatečnosti a konečnosti čili *areté*, chcete-li: *občanská ctnost*. Ta se v pithartovském kontextu zároveň živí kritickým a dialogickým respektem k tradici, oním specifickým konzervativismem, tak nesnadným ve střední Evropě, kde vlastně není „co“ konzervovat. Ještě však zbývá křesťanská víra nebo alespoň křesťanská kultura, jejímž jádrem je příběh o nesmírné hodnotě každé lidské bytosti, a také naděje. Pokud představuje svorník českých a evropských dějin Kristus (řeceno s Karlem Skalickým), tak stimulem Pithartova bytí, někdy nepřiznaným a odmítaným, zůstává (a snad se příliš nemýlím) následování Krista. Pithart-konzervativce je vlastně opravdový liberál, jemuž nejde o konzervování (mrtvé) tradice ani o plnění „vůle lidu“, nýbrž o svobodu jednotlivce, a tím také o svobodný prostor pro celý český politický národ. Petra Pitharta tak můžeme označit jakožto „hodnotového konzervativce“ a „politického liberála“, který trvá na liberální demokracii, tj. na respektu k dohodnutým pravidlům, bez nichž by se společnost zhroutila a propadla do chaosu.

Petr Pithart je nepřehlédnutelnou intelektuální a politickou osobností českých dějin a českého usilování o svobodu a demokracii. Formálním vzděláním právník a z hlediska vyššího povolání aktivní občan čili politik se svým dílem ovšem profiloval i jako historik a politický myslitel. Jeho myšlenky nalézaly vždy odezvu i v prostředí akademické obce historiků a filosofů, někoho inspirovaly a provokovaly k dalšímu přemítání a promyšlení, jiné popuzovaly a dráždily jako údajně „nevědecké“, případně „protinárodní“, pokud se Petr Pithart vyjadřoval k neuralgickým bodům českých a střeoevropských dějin, a tím i k naší současnosti a budoucnosti.

Poněvadž jsem jako historik (a filosof) měl možnost v roli editora přijít do styku s Pithartovým intelektuálním světem, s jeho odvážnými a originálními idejemi, považoval jsem prostě za samozřejmé, že k jeho blízcím se 80. narozeninám musí vzniknout kniha, na níž se budou synergicky podílet lidé různých oborů. A právě proto jsem v květnu 2019 vyzval prof. Jana Kyselou, ústavního právníka a Pithartova kolegu z Právnické fakulty Univerzity Karlovy, abychom společně oslovili právníky, historiky, politology, filosofy, politiky a další, kteří mají k Petru Pithartovi blízko a v průběhu let se s ním přátelsky či kolegiálně kriticky stýkali a potýkali.

Po našem setkání v pražském Café Louvre (ano, pražská kavárna žije, pokud ovšem zrovna nezuří pandemie!) se začala rodit kniha, zamýšlená jako svérázný knižní dar k Pithartovu životnímu jubileu, jež rozhodně neměla být

pouhým panegyrikem, což by ostatně bylo velmi „nepithartovské“, nýbrž byla zamýšlena jako mnohovrstevnatý pokus o ohlédnutí za dosavadním dynamickým působením Petra Pitharta uprostřed české a středoevropské pospolitosti. Přisoudili jsme jí programatické jméno *Demokracie a občanské ctnosti*, které výmluvně vystihuje souřadnice Pithartova celoživotního snažení.

Ještě v lednu 2020 mne pak oslovil PhDr. Jan Vít, filosof působící v Archivu Jana Patočky, disident, signatář Charty 77, Pithartův dlouholetý přítel a editor jeho sebraných spisů, s tím, že rovněž chystá knihu k počtě jubilatově, přičemž narazil na náš publikační projekt. Spojili jsme proto své síly (opět v Café Louvre, jak jinak!) a utvořili symbolický „trojlístek“, lišící se generačně i profesním ukotvením, přesto však souznící v respektu k osobnosti Petra Pitharta. Výsledkem našeho společného úsilí je tato kniha (ačkoliv si Jan Vít nakonec nepřál být jako jeden z editorů uveden) s poněkud složitější strukturou, jakási hybridní transdisciplinární monografie, jejíž jednotlivé texty oscilují mezi vzpomínkou, vědeckou studií, esejem a literárním útvarem, navíc doplněná unikátním fotografickým materiálem. Člení se tudíž do několika bloků, ať už memoriálního, filosoficko-politologického, nebo historického, přičemž nechybí ani reflexe Pithartových textů, myšlenek a činů.

Pokud bychom měli shrnout, jak vnímat Pithartovo intelektuální a politické angažmá v kontextu českých dějin 20. a 21. století, neučinili bychom to výstižněji než mladý výtvarník Jindřich Janíček, jinak též autor *Ilustrované Ústavy České republiky*, který pro naši knihu vytvořil hned dvě originální ilustrace. Ta první představuje Pithartovu obří bustu ve stylu národního památníku Mount Rushmore s jeho masivním sousoším čtyř amerických prezidentů. Na naší kresbě tesá Pithartovu hlavu do skály z lešení maličký sochař a jistě je v tom jistá dávka ironie, vždyť Češi jakožto politický národ mají trvalý problém s tím, jak se stavět ke svým významným státníkům. Zároveň na nás z kresby dýchne opatrný patos, neboť pokud bychom měli pro nějaký „český Mount Rushmore“ vybrat tři nebo čtyři české osobnosti, které se v posledním půlstoletí opravdu „zasloužili o stát“, pak by mezi nimi nepochybně byl právě Petr Pithart. Janíčková druhá ilustrace stojí vůči té první jen ve zdánlivé kontrapozici. Pithart tu není vyobrazen jako monument k uctívání, nýbrž jako člověk uprostřed své komunity, jako jeden z občanů České republiky. Vidíme jej na jedné z pražských ulic a kouzlem nechtěného je, že právě vystoupil z tramvaje číslo 22, která brázdí nejen jeho milovanou Malou Stranu, ale projíždí též v blízkosti obou komor Parlamentu, aby zamířila na Pražský hrad...

Patos, nebo (sebe)ironie? Obojí patří jaksi samozřejmě k dialogicky ustrojené Pithartově osobnosti stejně jako k moderním českým dějinám, jejichž byl a je Petr Pithart jako občan a intelektuál význačným spolutvůrcem. A v tomto duchu budiž také zakončen úvod k jubilentově knize, a sice víceznačným úslovím starých Římanů: „*Populi est mancipium, quisquis patriae est utilis.* – *Je vlastnictvím lidu, kdokoli je užitečný vlasti.*“

doc. PhDr. Petr Hlaváček, Ph.D.
Praha – Café Louvre,
pozdní koronavirové jaro 2020